ANGAJAREA RASPUNDERII CIVILE IN PROCESUL PENAL

Suport de curs conceput de

av. Mihnea Stoica

Obiectul actiunii civile
=
repararea pagubei

Art. 14

(1) Actiunea civila are ca obiect tragerea la raspundere civila a inculpatului, precum si a partii responsabile civilmente.

(2) Actiunea civila poate fi alaturata actiunii penale in cadrul procesului penal, prin constituirea persoanei vatamate ca parte civila.

Reparatia pagubei

Repararea daunelor materiale

Reparatii in natura

Reparatii in echivalent

Reparatii prin despagubiri

Reparatii pentru pierderea folosului

APLICATII

Preferinta legii penale in concursul de actiuni civile

Repararea daunelor morale

Pretium doloris

Quantum doloris

Pretium pulchiritudinis

Art. 14

(3) Repararea pagubei se face potrivit dispozitiilor legii civile:
a) in natura, prin restituirea lucrului, prin restabilirea situatiei anterioare savarsirii infractiunii, prin desfiintarea totala ori partiala a unui inscris si prin orice alt mijloc de reparare;
b) prin plata unei despagubiri banesti, **in masura in care repararea in natura nu este cu putinta.**

(4) De asemenea, se acorda despagubiri banesti pentru folosul de care a fost lipsita partea civila.

(5) Actiunea civila poate avea ca obiect si tragerea la raspundere civila pentru repararea daunelor morale, - potrivit legii civile.

_____
Alineatul (5) a fost introdus prin art. I pct. 8 din Legea nr. 281/2003.

Aplicatie

PREFERINTA LEGII PROCESUALE PENALE IN PRIVINTA REZOLVARII ACTIUNII CIVILE

Plata unei despagubiri se acorda atunci cand "**<u>repararea in natura nu este cu putinta</u>**"

Preferinta este evidenta in special in conditiile in care restituirea lucrului, desfiintarea totala sau partiala a unui inscris si restabilirea situatiei anterioare savarsirii infractiunii se dispun din oficiu

Art. 14

(3) Repararea pagubei se face potrivit dispozitiilor legii civile:
a) in natura, prin restituirea lucrului, prin restabilirea situatiei anterioare savarsirii infractiunii, prin desfiintarea totala ori partiala a unui inscris si prin orice alt mijloc de reparare;
b) prin plata unei despagubiri banesti, **<u>in masura in care repararea in natura nu este cu putinta.</u>**

Art. 348

Instanta, chiar daca nu exista constituire de parte civila, se pronunta asupra repararii pagubei materiale si a daunelor morale in cazurile prevazute in art. 17, iar in celelalte cazuri numai cu privire la restituirea lucrului, desfiintarea totala sau partiala a unui inscris si restabilirea situatiei anterioare savarsirii infractiunii.

Titularul si subiectii pasivi ai actiunii civile in procesul penal

Partea vatamata

Partea civila

Inculpatul

Partea responsabila civilmente si succesorii sai: categorii

Intimatul

Asiguratorul : sediul materiei si natura juridica a participarii sale in procesul penal

Art. 24

(1) Persoana care a suferit prin fapta penala o vatamare fizica, morala sau materiala, daca participa in procesul penal, se numeste parte vatamata.

(2) Persoana vatamata care exercita actiunea civila in cadrul procesului penal se numeste parte civila.

(3) Persoana chemata in procesul penal sa raspunda, potrivit legii civile, pentru pagubele provocate prin fapta invinuitului sau inculpatului, se numeste parte responsabila civilmente.

Art. 15

(1) Persoana vatamata se poate constitui parte civila in contra invinuitului sau inculpatului si persoanei responsabile civilmente.

(2) Constituirea ca parte civila se poate face in cursul urmaririi penale, precum si in fata instantei de judecata pana la citirea actului de sesizare.

(3) Calitatea de parte civila a persoanei care a suferit o vatamare prin infractiune nu inlatura dreptul acestei persoane de a participa in calitate de parte vatamata in aceeasi cauza.

…

Observatii privind practica

- Pot fi introdusi in cauza si obligati in procesul penal mostentiorii inculpatului ?
- Calitatea de parte vatamata exclude calitatea de parte responsabila civilmente ?
- Cine reprezinta partea vatamata parte responsabila civilmente sau atunci cand reprezentantul legal al acesteia este inculpat ?
- Poate fi audiat ca martor reprezentantul legal al partii civile sau al partii responsabile civilmente ?
- Natura juridica a obligatiei asiguratorului : obligatie solidara sau indivizibila

Art. 21

(1) Actiunea civila ramane in competenta instantei penale in caz de deces al uneia din parti, introducandu-se in cauza mostenitorii acesteia.

(2) Daca una dintre parti este o persoana juridica, in caz de reorganizare a acesteia se introduc in cauza succesorii in drepturi, iar in caz de desfiintare sau de dizolvare se introduc in cauza lichidatorii.

_____

Alineatul (2) a fost modificat prin art. I pct. 4 din Legea nr. 356/2006.

I. Exercitarea actiunii civile

Actiunea civila exercitata de titular

Comparatia cu plangerea in privinta actiunii formulata de unul dintre soti

Comparatia cu plangerea in privinta actiunii formulate de mandatar

APLICATII

- Exceptii la indemana subiectilor pasivi
- Aparari ale titularilor

Art. 15

(1) **Persoana vatamata se poate constitui parte civila** in contra invinuitului sau inculpatului si persoanei responsabile civilmente.
(2) Constituirea ca parte civila se poate face in cursul urmaririi penale, precum si in fata instantei de judecata pana la citirea actului de sesizare.

Art. 222

(1) Plangerea este incunostintarea facuta de o persoana fizica sau de o persoana juridica, referitoare la o vatamare ce i s-a cauzat prin infractiune.
(3) **Plangerea se poate face personal sau prin mandatar. Mandatul trebuie sa fie special, iar procura ramane atasata plangerii.**
(5) **Plangerea se poate face si de catre unul dintre soti pentru celalalt sot**, sau de catre copilul major pentru parinti. **Persoana vatamata poate sa declare ca nu-si insuseste plangerea.**
(6) Pentru persoana lipsita de capacitatea de exercitiu, plangerea se face de reprezentantul sau legal. Persoana cu capacitate de exercitiu restransa poate face plangere cu incuviintarea persoanelor prevazute de legea civila.

II. Exercitarea actiunii civile

Actiune civila exercitata din oficiu

Comparatia cu plangerea in privinta persoanei cu capacitate de exercitiu restransa ;

Efectul prezentarii defectuoase a imprejurarilor de catre reprezentantul legal ;

Efectul promovarii actiunii civile de reprezentantul legal ;

Efectele asistentei si reprezentarii in cadrul protectiei victimei

APLICATII

- Exceptii la indemana subiectilor pasivi
- Aparari ale titularilor

Art. 17

(1) Actiunea civila se porneste si se exercita **si** din oficiu, cand cel vatamat este o persoana lipsita de capacitate de exercitiu sau cu capacitate de exercitiu restransa.
(2) In acest scop, organul de urmarire penala sau instanta de judecata va cere persoanei vatamate ca, prin reprezentantul sau legal, ori, dupa caz, persoanei care ii incuviinteaza actele, sa prezinte situatia cu privire la intinderea pagubei materiale si a daunelor morale, precum si date cu privire la faptele prin care acestea au fost pricinuite.
(3) **Instanta este obligata sa se pronunte din oficiu** asupra reparării pagubei si a daunelor morale, **chiar daca persoana vatamata nu este constituita parte civila.**

Art.222

Plangerea se poate face si de catre unul dintre soti pentru celalalt sot, sau **de catre copilul major pentru parinti.** Persoana vatamata poate sa declare ca nu-si insuseste plangerea.
(6) **Pentru persoana lipsita de capacitatea de exercitiu, plangerea se face de reprezentantul sau legal. Persoana cu capacitate de exercitiu restransa poate face plangere cu incuviintarea persoanelor prevazute de legea civila.**

III. Exercitarea actiunii civile

1. Formularea actiunii civile – principiul gratuitatii vs principiul rezonabilitatii;

2. Efectul indivizibilitatii sau caracterului in solidum al obligatiei inculpatului

3. Avantajele formularii actiunii civile concomitent cu plangerea – efectele sale in privinta masurilor asiguratorii

4. Apararile subiectilor pasivi – efectul recunoasterii pretentiilor

5. Tranzactia – modalitati de speculare a acesteia

6. Impacarea si efectele sale – comparatia cu retragerea plangerii

Oportunitatea actiunii adresate instantei civile

Elemente de luat in considerare:

- **Avantajele obtinute prin solutionarea cu celeritate a cauzei civile**
- **Diferenta dintre art.244 pct.2 CPC si art.19 al 2CPP**
- **Timbrajul**
- **Aprecierea corecta a presiunii aplicate pe calea unui proces penal**
- **Aprecierea corecta a mijloacelor de proba pe care se intemeiaza actiunea civila**
- **Evaluarea modului de solutionare a sesizarii organelor de urmarire penala**
- **Evaluarea corecta a duratei procesului civil**
- **Momentul exercitarii acesteia**

Art. 19 Actiunea adresata instantei civile

(1) **Persoana vatamata care nu s-a constituit parte civila** in procesul penal **poate introduce la instanta civila actiune** pentru repararea pagubei materiale si a daunelor morale pricinuite prin infractiune.

(2) Judecata in fata instantei civile se suspenda pana la rezolvarea definitiva a cauzei penale.

(3) De asemenea, poate sa porneasca actiune in fata instantei civile persoana vatamata care s-a constituit parte civila sau pentru care s-a pornit din oficiu actiunea civila in procesul penal, dar acesta a fost suspendat. In caz de reluare a procesului penal, actiunea introdusa la instanta civila se suspenda.

(4) **Persoana vatamata care a pornit actiunea in fata instantei civile poate sa paraseasca aceasta instanta** si sa se adreseze organului de urmarire penala sau instantei de judecata, **daca punerea in miscare a actiunii penale a avut loc ulterior** sau procesul penal a fost reluat dupa suspendare. **Parasirea instantei civile nu poate avea loc daca aceasta a pronuntat o hotarare chiar nedefinitiva**.

Art. 20 Cazuri speciale de rezolvare a actiunii civile

(1) Persoana vatamata constituita parte civila in procesul penal poate sa porneasca actiune in fata instantei civile, daca instanta penala, prin hotararea ramasa definitiva, a lasat nesolutionata actiunea civila.

(2) In cazurile in care actiunea civila a fost exercitata din oficiu, daca se constata din probe noi ca paguba si daunele morale nu au fost integral reparate, diferenta poate fi ceruta pe calea unei actiuni la instanta civila.

(3) De asemenea, persoana vatamata se poate adresa cu actiune la instanta civila pentru repararea pagubelor materiale si a daunelor morale care s-au nascut ori s-au descoperit dupa pronuntarea hotararii penale de prima instanta.

Termenul in care se exercita actiunea civila

1. Efectul prescriptiei extinctive si actele care intrerup curgerea termenului de prescriptie

2. Momentul procesual limita in exercitarea actiunii civile ; efectul decaderii si exceptiile acestuia

3. Restituirea bunurilor, restabilirea situatiei anterioare si desfiintarea inscrisurilor

“**Art. 348**
Instanta, chiar daca nu exista constituire de parte civila, se pronunta asupra repararii pagubei materiale si a daunelor morale in cazurile prevazute in art. 17, iar in celelalte cazuri numai cu privire la restituirea lucrului, desfiintarea totala sau partiala a unui inscris si restabilirea situatiei Anterioare savarsirii infractiunii. ”

Interpretari intalnite in practica
Avantajul formulelor stereotipe

Art. 15 (2) Constituirea ca parte civila se poate face in cursul urmaririi penale, precum si in fata instantei de judecata pana la citirea actului de sesizare.

Art. 16
(1) Introducerea in procesul penal a persoanei responsabile civilmente poate avea loc, la cerere sau din oficiu, fie in cursul urmaririi penale, fie in fata instantei de judecata pana la citirea actului de sesizare.
(2) Persoana responsabila civilmente poate interveni in procesul penal pana la terminarea cercetarii judecatoresti la prima instanta, luand procedura din stadiul in care se afla in momentul interventiei.

Introducerea in cauza a intimatilor

Mijloacele de proba

1. Aparenta conflictului intre dispozitiile procesuale civile si dispozitiile procesuale penale.
2. Administrarea probelor – elemente tactice privind oportunitatea administrarii acestora

1. Admisibilitatea probei cu martori in contra inscrisurilor - Proba vizeaza un fapt juridic nu un act stricto sensu

- Relaxarea regimului probarii pretentiilor

2. Audierea martorilor partii adverse

- Folosirea altor mijloace de proba

Solutionarea actiunii civile

- Impacarea partilor si efectele sale pe latura civila.
- Retragerea plangerii si efectele sale.
- Tranzactia partilor pe latura civila si efectele ei asupra laturii penale – specularea ei ca inscris si ca o admitere a vinovatiei
- Solutionarea actiunii civile exercitate din oficiu
- Rezolvarea separata a actiuinii civile 347-348 CPP
- Cazurile speciale de rezolvare a actiunii civile 20 CPP
- Disjungerea actiunii civile

NB dispozitii din Codul Penal

Art. 131 Retragerea plangerii

In cazul infractiunilor pentru care punerea in miscare a actiunii penale este conditionata de introducerea unei plangeri prealabile de catre persoana vatamata, lipsa acestei plangeri inlatura raspunderea penala.

Retragerea plangerii prealabile, de asemenea, inlatura raspunderea penala.

Fapta care a adus vatamare mai multor persoane atrage raspunderea penala, chiar daca plangerea prealabila s-a facut sau se mentine numai de catre una dintre ele.

Fapta atrage raspunderea penala a tuturor participantilor la savarsirea ei, chiar daca plangerea prealabila s-a facut sau se mentine cu privire numai la unul dintre ei.

In cazul in care cel vatamat este o persoana lipsita de capacitate de exercitiu ori cu capacitate de exercitiu restransa, actiunea penala se pune in miscare si din oficiu.

Art. 132 Impacarea partilor

Impacarea partilor in cazurile prevazute de lege inlatura raspunderea penala si stinge si actiunea civila.

Impacarea este personala si produce efecte numai daca intervine pana la ramanerea definitiva a hotararii.

Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercitiu impacarea se face numai de reprezentantii lor legali.

Cei cu capacitate de exercitiu restransa se pot impaca cu incuviintarea persoanelor prevazute de lege.

Impacarea produce efecte si in cazul in care actiunea penala a fost pusa in miscare din oficiu.

Caile de atac, exercitarea lor in privinta laturii civile si efectul lor asupra laturii penale

1. Efectul ramanerii definitive a hotararii penale
- Scurgerea termenului de incercare
- Efecte produse de legi speciale (OUG195/2002)
2. Specularea efectelor in folosul partii asistate

3. Oportunitatea declararii cailor de atac in privinta ambelor laturi ale cauzei (formularea declaratiei de apel/recurs)

Cheltuielile judiciare

– efectul renuntarii la actiunea civila

– efectul impacarii

– efectul retragerii plangerii

– efectul recunoasterii pretentiilor

– efectul tranzactiei

– particularitati privind obligarea asiguratorului la plata cheltuielilor judiciare

Plata cheltuielilor judiciare facute de parti

Art. 193
(1) Inculpatul este obligat sa plateasca partii vatamate in caz de condamnare, precum si partii civile careia i s-a admis actiunea civila, cheltuielile judiciare facute de acestea.
(2) Cand actiunea civila este admisa numai in parte, instanta poate obliga pe inculpat la plata totala sau partiala a cheltuielilor judiciare.
(3) In caz de renuntare la actiunea civila, instanta se pronunta asupra cheltuielilor la cererea partilor.
(4) In situatiile prevazute in alin. 1 si 2, cand sunt mai multi condamnati, ori daca exista si parte responsabila civilmente, se aplica in mod corespunzator dispozitiile art. 191 alin. 2 si 3.
(5) In caz de achitare, partea vatamata este obligata sa plateasca inculpatului si partii responsabile civilmente cheltuielile judiciare facute de acestia, in masura in care au fost provocate de partea vatamata.
(6) In celelalte cazuri privind restituirea cheltuielilor judiciare facute de parti in cursul procesului penal, instanta stabileste obligatia de restituire potrivit legii civile.

Masurile asiguratorii

- Masurile asiguratorii – comparatie cu
  Restituirea lucrurilor
  Art. 169
  (1) Daca procurorul sau instanta de judecata constata ca lucrurile ridicate de la invinuit ori inculpat, sau de la orice persoana care le-a primit spre a le pastra, sunt proprietatea persoanei vatamate ori au fost luate pe nedrept din posesia sau detinerea sa, dispune restituirea acestor lucruri persoanei vatamate. Orice alta persoana care pretinde un drept asupra lucrurilor ridicate poate cere, potrivit dispozitiilor art. 168, stabilirea acestui drept si restituirea.
  (2) Restituirea lucrurilor ridicate are loc numai daca prin aceasta nu se stinghereste aflarea adevarului si justa solutionare a cauzei si cu obligatia pentru cel caruia ii sunt restituite sa le pastreze pana la ramanerea definitiva a hotararii.

- Masurile asiguratorii – adoptare obligatorie si la cerere

- Caracterul executoriu al masurilor asiguratorii si durata acestuia 267 alin. ultim si art.353 alin.3

- Efectele masurilor si plangerea impotriva acestora – competenta de rezolvare decizia LXXI/2007 a ICCJ

Art. 163 (1) Masurile asiguratorii se iau in cursul procesului penal de procuror sau de instanta de judecata si constau in indisponibilizarea, prin instituirea unui sechestru, a bunurilor mobile si imobile, in vederea confiscarii speciale, a repararii pagubei produse prin infractiune, precum si pentru garantarea executarii pedepsei amenzii.
(2) Masurile asiguratorii **in vederea repararii pagubei se pot lua asupra bunurilor invinuitului sau inculpatului si ale persoanei responsabile civilmente**, pana la concurenta valorii probabile a pagubei.
(3) Masurile asiguratorii **pentru garantarea executarii pedepsei amenzii se iau numai asupra bunurilor invinuitului sau inculpatului.**
(4) Nu pot fi sechestrate bunuri care apartin unei unitati dintre cele la care se refera art. 145 din Codul penal, precum si cele exceptate de lege.
(5) Masurile asiguratorii in vederea repararii pagubei se pot lua la cererea partii civile sau din oficiu.
(6) **Luarea masurilor asiguratorii este obligatorie:**
a) Abrogat.
b) **in cazul in care cel vatamat este o persoana lipsita de capacitate de exercitiu sau cu capacitate de exercitiu restransa.**

Art. 168 Contestarea masurii asiguratorii

(1) In contra masurii asiguratorii luate si a modului de aducere la indeplinire a acesteia, invinuitul sau inculpatul, partea responsabila civilmente, precum si orice alta persoana interesata se pot plange procurorului sau instantei de judecata, in orice faza a procesului penal.

(2) (2) Hotararea instantei de judecata poate fi atacata separat cu recurs. Recursul nu suspenda executarea.

(3) (3) Dupa solutionarea definitiva a procesului penal, daca nu s-a facut plangere impotriva aducerii la indeplinire a masurii asiguratorii, se poate face contestatie potrivit legii civile.

prin decizia nr. LXXI (71), admițându-se recursul în interesul legii, s-a stabilit că: Competența de a soluționa plângerea formulată în temeiul art.168 din Codul de procedură penală revine procurorului în cursul urmăririi penale și, respectiv, instanței de judecată în cursul judecății.